

Tollbamondás

Lotz János egyik tanára a Pázmány Péter Tudományegyetemen Gombocz Zoltán nyelvészprofesszor volt. Gombocz hamar felfedezte Lotz tehetségét, s kétéves svéd ösztöndíjat szerzett számára. Lotz János 22 éves korában érkezett Stockholmba, ahol germanisztikai és filozófiai tanulmányai mellett a Magyar Intézetben lektorként is tevékenykedett. Svéd diákokat és felnőtteket tanított magyar nyelvre. Mivel megfelelő nyelvtankönyv nem állt rendelkezésére a tanításhoz, elhatározta, hogy ír egyet. Ekkor született legjelentősebb műve, *A magyar nyelvrendszer* című strukturális grammatikája. Ilyet azóta sem írtak a magyar nyelvről. Egyik méltatója azt mondta: „Lotz János újítása, hogy nyelvtanának vezérelve az a gondolat lesz, amely Gombocznál is megjelenik, s amelynek a lényege, hogy a szavak mint nyelvi jelek a formának és a tartalomnak a kapcsolatai.”

Útmutató a tollbamondáshoz

Írjuk fel a táblára: Gombocz.

Először olvassuk el végig a szöveget, utána egy teljes mondatot olvassunk fel, majd kisebb egységekben diktáljuk le! A végén újra olvassuk el az egész szöveget!

Minden hiba 1 pontot von le a 20 pontos maximumból (vesszőhiba is!).

A vesszők helyét nem mondjuk meg!

Annyi ideig tart a tollbamondás, amíg minden gyerek végez.

SZÖVEGÉRTÉS

Olvasd el a szövegrészletet figyelmesen, majd válaszolj a kérdésekre!

(N)Agyra látó

„Körülbelül akkoriban, amikor Lotz János hirtelen meghalt, került közelebb a nyelvészet az agy funkcióinak témájához. Ekkortól kezdett elterjedni néhány tudományos felfedezés, amelyek egy része szinte közhelyszerűvé vált. Az agy féltekéinek munkamegosztása az egyik ilyen. A bal agyfélteke a rendszerezés és a szabályok követésének a helye; a jobb agyfélteke pedig a képalkotás, a rögtönzés, a hangzás – és a szeretet – helye (egészen elnagyolt összefoglalásban). Ennek alapján föltehető, hogy a nyelvi kommunikáció költészetbeli funkciója a jobb agyféltekében működik. (Ez ugyanakkor rendszerbe foglalható a bal agyféltekében, mint például a grammatika szabályai.)

Ez lehet a magyarázata annak, hogy miért dalolunk, ha jókedvűek vagyunk (vagy ha bánkódunk). S ez az összefüggés egész sor irodalmi és művészeti kérdés megértését is segítheti.

Ha mindez Lotz János életében hamarabb merült volna fel, akkor a természettudományok iránt rendkívül

Bal agyfélteke	Jobb agyfélteke
Logikus gondolkodás	Érzések és megerzések
Részletek	Egészben való látásmód
Tények	Képzlet
Szavak, nyelv	Szimbólumok és képek
Logika	Filozofia, művészet
Felismerés	Hiedelmek és hitok
Rendszerben gondolkodás	Térben való gondolkodás
Dolgok nevének ismerete	Dolgok működésének ismerete
Realitásban gondolkodás	Fantázia
Cselekvés	Lehetőségek felismerése
Stratégia	Kockázatvállalás
Egymásutánosság	Egyidejűség

fogékony tudósnak bizonyára újabb nyelvészeti és verstani problémák megoldására adhatott volna ösztönzést. Lotz ugyanis kivételes módon érdeklődött az ember nyelvi képességének természettudományos alapjai iránt.

Lotz János munkássága összességében gazdagította a matematikai gondolkodást és a nyelvvel-beszéddel kapcsolatos tudományterületeket is. Érdekes újra és újra végigkísérni tehát, hogyan válik valaki sokoldalú diákból sokoldalú alkotó tudóssá.”

(Dr. Szépe György 2009-es összefoglalójának részlete Lotz Jánosról)

Kiegészítés: Általában agyunk bal és jobb féltekéje eltérő módon dolgozza fel az információt.

Hajlamosak vagyunk arra, hogy a domináns oldal használatával értelmezzük az információkat. Ugyanakkor a tanulási és gondolkodási folyamatok akkor hatékonyabbak, amikor mindkét féltekét bevonjuk ebbe. Ez a kevésbé domináns félteke erősítését jelenti.

Feladatok

- 1. Milyen területeken használta volna – vélhetően – Lotz János az agyműködéssel kapcsolatos felfedezést? Írj három lehetséges témát!** 3/

nyelvészeti problémák verstani problémák matematikai gondolkodás

- 2. Igaz vagy hamis az állítás?** 4/

- a) Ha jókedvűek vagyunk, akkor énekelünk. **hamis**
- b) A költők fokozottan használják a jobb agyféltekéjüket. **igaz**
- c) Lotz érdeklődése inkább a bal agyfélteke felé fordult volna. **igaz**
- d) A két agyfélteke funkciói kiegészítik egymást. **igaz**

3. Válogasd szét a fogalmakat aszerint, hogy melyik agyfélteke működését aktivizálják, befolyásolják inkább! **6/**

rögtönzés a zenében, sakkjátszma, álmodozás, csokit ennél, lóversenyfogadás, útiterv

Jobb agyfélteke	Bal agyfélteke
rögtönzés a zenében	sakkjátszma
álmodozás	útiterv
csokit ennél	
lóversenyfogadás	

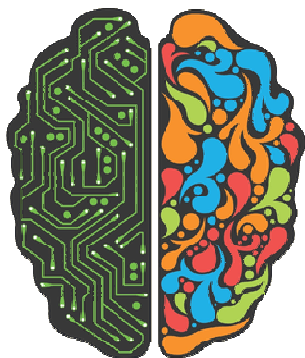
4. Mit jelképez az ábra két oldalának mintázata? **4/**

Írj 2-2 jellemzőt a szöveg alapján!

A táblázat elemeiből a legjellemzőbbek:

Bal: logika, rendszer, részletek stb.

Jobb: képzelet, fantázia, érzések stb.

5. Egészítsd ki a szöveget az eddigi ismereteid alapján! **3/**

„A kísérleti alany magasra tett kézzel, folyamatosan beszél. Ekkor a kísérletvezető kis mennyiségű, speciális altatót fecskendez az agyi artériába, ami a bal féltekét pár percre elaltatja. Ha abbahagyja a BESZÉDET az alany, és jobb keze LEHANYATLIK, akkor bal féltekéje a domináns. Ha továbbra is BESZÉL, akkor a jobb.” (Melyik a domináns agyfélteke?)

HELYESÍRÁS

1. Karikázd be az általad helyesnek tartott mondat vagy mondatok betűjelét!

8/

a) **A szürke vagy a fehér pulóveredet kéred?**

b) A szürke, vagy a fehér pulóveredet kéred?

a) Vagy elmondod az igazat vagy soha többé nem állok szóba veled.

b) Vagy elmondod az igazat, vagy soha többé nem állok szóba veled.

a) Ejnye már megint elkéstél!

b) Ejnye, már megint elkéstél!

a) Kertünk díszét, egy öreg diófát az éjszakai vihar kidöntötte.

b) Kertünk díszét, egy öreg diófát, az éjszakai vihar kidöntötte.

a) Elrohant, ahelyett hogy bocsánatot kért volna.

b) Elrohant ahelyett, hogy bocsánatot kért volna.

c) Elrohant, ahelyett, hogy bocsánatot kért volna.

a) Zoli mint kapus játszik a csapatban.

b) Zoli, mint kapus játszik a csapatban.

a) Áru!d el ki lesz a győztes!

b) Áru!d el, ki lesz a győztes!

c) Áru!d el, ki lesz a győztes?

2. Írd le a következő szavak -i képzős alakját!

10/

Szabadság-hegy **szabadság-hegyi**

Szabadság híd **Szabadság hídi**

Szabadság tér **Szabadság téri**

János-hegy **János-hegyi**

Belső-János-dűlő **belső-János-dűlői**

Új-Zéland **új-zélandi**

Hajdú-Bihar megye **Hajdú-Bihar megyei**

Helsinki **helsinki**

Sydney **sydneyi**

Dél-Dunántúl **dél-dunántúli**

Csak a teljesen hibátlan megoldásért (kezdőbetű, kötőjel, különírás) jár a pont.

3. Folytasd a sort a zárójelben feltüntetett igék ugyanolyan nyelvi alakjaival!

10/

idd, tedd, **mártsd, ejtsd, fűtsd, kösd, edzd**

(márt, ejt, fűt, köt, edz)

mondjuk, nézzük, **eddzük, vonzzuk, bocsássuk, metsszük v. messük, illesszük**

(edz, vonz, bocsát, metsz, illeszt)

4. Kifogástalan-e az alábbi szavak helyesírása? A hibásan írt szavakat írd le kijavítva, a hibátlanokat pipáld ki! **10/**

ózsdi **ó**sdi
 tekintget **tekinget**
 lagzi **pipa**
 URH adás **URH-adás**
 dölyfös **pipa**
 sze-möl-dök **szem-öl-dök**
 visszhang **pipa**
 hossz-számítás **pipa**
 Munkácsi Mihály **Munkácsy Mihály**
 Batthyányi Lajos **Batthyány Lajos**

Minden helyes megoldás – beleértve a pipát is – 1 pontot ér.

5. Másold le helyesírási hiba nélkül Romhányi József versét! **13/**

Romhányi József: A bűnbánó elefánt

Az elefánt elmélázva

a tópartra kocogott,

és nem vette észre lent (vagy: lenn!) a

fűben a kis pocokot.

Szerencsére agyon mégsem taposta,

csak az egyik lábikóját

egyengette laposra.

– Ej, de bánt, ej, de bánt! –

sopánkodott az elefánt.

– Hogy sajnálalak, szegényke!

Büntetésül te most tízszer

ráhághatsz az enyémre!

Bármely helytelenül leírt szóért (tehát az aláhúzottakon kívüliekért is!) 1 pontot lehet veszíteni a 13 pontos maximumból. (Természetesen nem számít hibának, ha a pocokot szóalakot pocokot-ra javította.)

6. Jelöld aláhúzással, melyik a helyes! **9/**

dicsér – dícsér

szimbolikus – szimbólikus

víjjog – víjog

precíz – precíz

tanu – tanú

először – először

aszu – aszú

odu – odú

tüzifa – túzifa